

ŽELVÍ MÁMA Z ČESKA

Ještě na střední škole se zapojila do dobrovolnického programu na ochranu mořských želv v Mexiku. Na konci vysoké školy odjela do Indonésie, kde jsou želvy nejvíce v ohrožení. Ekologická organizace, která tenkrát měla ochranu želv na starosti, se ale rozhodla z oblasti odejít. Želvy se ocitly v nebezpečí.

 Daniel Mrázek
 Daniel Mrázek,
 Markéta Vokurková
 a Shutterstock.com

Kvůli pytláctví, nadměrnému rybolovu, znečištění moří, nevhodným výstavbám u pobřeží a podobně se želví populace během jednoho století na mnoha místech světa zmenšila i o 90 procent. Další vlnu pytláctví by mořské želvy nemusely přežít vůbec a my bychom se na ně chodili dívat jen do muzeí. S tím se mladá Češka odmítla smířit. Nepochází z nijak bohatých poměrů ani za sebou neměla žádné sponzory. Přesto se rozhodla, že se indonéských mořských želv ujme. Podařilo se. Už osm let působí v oblasti Berau u Bornea. V roce 2020 začala podporovat ochranu na ostrově Lembata nedaleko Timoru a nově navázala spolupráci i s ochranáři na Srí Lance. To vše ve svém volném čase! Donedávna měla běžné zaměstnání, teď se stará o roční dcerku. Takový je neskutečný příběh Hany Svobodové.

Že jste k ochraně želv v Indonésii přibrala i Srí Lanku, je horká novinka. Jak jste se k tomu dostala?

Poprvé jsem se se Srí Lankou setkala v roce 2017, kdy mě pozvali na konferenci, kterou pořádalo tamní ministerstvo životního prostředí. Ve svém vystoupení jsem zmínila, že dobrou ochranou želv určitě nejsou bazénky s malými želvičkami, které jsou v zemi velmi rozšířené. Fungují tak, že místní rybáři ukradnou vejce želv z pláží a pracovníci takzvané ochranářských center je od nich koupí. Tím se jen podporuje nelegální činnost. Navíc malé želvičky „ochranáři“ po vylíhnutí místo vypuštění do moře vloží do bazénků. Prvotní myšlenka nebyla špatná – predátoři želví mláďe uloví jen do určité velikosti. Existovala představa, že když želva v klidu povyroste v bazénku, predátoři je už neuloví. Problém je, že želvímu mláďeti v bazénku zakrní svaly, protože v bazénu nejsou vlny. Kvůli malé hloub-

Bez ochranářů by se želví mláďata nevylíhla. Vajíčka by sebrali pytláci, případně by hnízda zaplavila voda.

ce se mu zároveň pořádně nevyvinou plíce, takže se pak nedokáže potápět za potravou. A co je nejhorší, ztratí své přirozené instinkty. Želva v dospělosti klade vajíčka na místo, kde se sama vylíhla. Aby si svou rodnou pláž zapamatovala, musí se do moře dostat hned po vylíhnutí. Pokud ale nějaký čas stráví v bazénku, rodné místo si nezapamatuje.

Jak na to Srílančané reagovali?

Řekli mi, že zákaz nebo omezení bazének bude těžké prosadit. Zprv se jedná o soukromé podniky, které vznikly mimo státní ochranu přírody. Nejsou tu tedy žádné regulace. A zejména se jedná o dobrý byznys. Turisté se rádi podívají na želvy, jenže dospělé mořské želvy jsou na pláži vidět jen v noci, kdy kladou vajíčka, a mláďata za rozbřesku, kdy se líhnou a běží do moře. To není zrovna vhodná doba pro turisty. V bazénech je ale uvidíte i přes den. Můžete si je vzít do ruky, vyfotit se s nimi, případně je sami vypustit do moře. Jako turista za takový zážitek rádi zaplatíte. Protože u vchodu k bazénkům je tabule s nápisem „záchranné centrum“, máte ještě pocit, že podporujete dobrou věc. Bohužel je tomu přesně naopak, jde o turistickou past.

Přesto ale na Srí Lance se svou organizací Chráníme mořské želvy působíte...

To ano. V roce 2019 jsem jedné české studentce vedla diplomovou práci. Poctivě srílanská ochránářská centra objela a zmapovala. Našla dvě centra, která jsou dobrá, zbytek center provozuje právě ty bazénky. Její poznatky jsme pak sepsali do odborného článku, který publikoval časopis srílanského ministerstva životního prostředí. To pro nás byl ukazatel, že vládě na správné ochraně želv záleží. Nakonec se mi ozval srílanský konzul v České republice, který na Srí Lance provozuje turistický resort. Řekl mi, že by v jeho blízkosti rád vytvořil vzorové centrum na ochranu želv – a jestli prý bychom mu s tím nepomohli. My samozřejmě souhlasili. Mělo vzniknout vloni, což kvůli tamní ekonomicko-politické krizi nevyšlo, ale letos už se jeho zřízení určitě vydaří. Zároveň se s námi spojilo jedno z těch dobrých želvích center. Pořádá večerní a noční programy pro turisty, kteří mohou sledovat želvy při kladení vajec. Mají ale problém, že turisté jsou hluční, svítí na želvy bílým světlem místo červeného, přicházejí ve velkých skupinách a vůbec želvy vyrušují. Ptali se nás, jestli bychom jim

s tím nedokázali poradit. Když jsem pak viděla, jaké používají informační tabule – dobře dvacet let staré, vybledlé, těžko čitelné – tak jsem se ani nedivila. Vyrobili jsme tedy pro ně tabule nové a věříme, že pokyny na nich už si turisté vezmou k srdci. No a také od loňského října platíme jednoho ochránáře, který dohlíží na pláž a vajíčka ukrývá před pytláky. Zároveň finančně motivujeme tamní obyvatele, aby vajíčka nekradli.

Jak?

Některá ochránářská centra od lidí želví vajíčka vykupují. Prý je to lepší, než kdyby je odnesli na trh. Takto je aspoň nějaká šance, že se z vajíček želvy vylíhnou. Problém je, že se tím podporuje nelegální sběr vajíček – a samozřejmě je úspěšnost vylíhnutí dost nízká. Zkoušíme zavést jiný systém. Když nějaký člověk objeví hnízdo s želvími vajíčky, zavolá ochránáře – a za tuto informaci dostane zaplacení. Lidé tak nebudou mít motivaci vajíčka krást, aby si přivydělali. Želvy zároveň budou mít větší šanci na vylíhnutí – ochránář totiž vajíčka odborně přenesse do bezpečí a nebudou například na motorce převážena v igelitce. Uvidíme, jak se to ujme.

A myslíte, že provozovatelé bazének vyslyší vaše přání a zruší je? Vždyť to ohrozí jejich byznys.

I tady je cesta. Mnoho center má v bazénech i handicapované želvy. Pokud by mláďata vypouštěli hned po vylíhnutí do moře a nechali si jen želvy, které v moři nemají šanci na přežití, bylo by to v pořádku. Turisté o zážitek nepřijdou, a přesto se želvám pomůže. Důležitou roli můžou sehrát i hotely. Kdyby hoteloví průvodci brali lidi do center, která fungují dobře, přinese to těm-

HANA SVOBODOVÁ

Zakladatelka organizace Chráníme mořské želvy. V červnu roku 2011 ukončila studium na Katedře ekologie Přírodovědecké fakulty UK v Praze, kde se v bakalářské i magisterské práci zabývala mořskými želvami a příčinami jejich ohrožení. Od roku 2014 pomáhá na severovýchodním Borneu v oblasti Berau v Indonésii. Jde o osmé nejdůležitější místo na světě pro karety obrovské. Pět let práci ochránářů hradila, teď působí jako odborný poradce, podporuje na místě vzdělávání dětí a rozvoj místních obyvatel, aby například vyráběli suvenýry z přírodních materiálů, a ne z krunýřů želv. Oblast jihovýchodní Asie Hanku velmi zaujala zvláště proto, že situace mořských želv je nejkritičtější právě v Indickém oceánu. V České republice pracuje ve Vzdělávacím centru TEREZA, v současné době je ale na mateřské dovolené.

to centrům peníze na provoz. Věřím, že pak i ta ostatní centra by se snažila přizpůsobit a zlepšit svou ochranu, protože turisté pak přijdou i k nim. To je zásadní. My ta centra sice můžeme donekonečna objíždět a říkat jim, co mají dělat, ale dokud se jim to nevyplatí finančně, nevslyší nás. Proto budeme domlouvat i spolupráci s mnoha hotely a průvodci.

Jak na tom mořské želvy obecně jsou?

Na světě je sedm druhů mořských želv a všem hrozí vyhynutí, některým už do dvaceti let. Situace je relativně dobrá v Atlantském oceánu, kde ochránářské projekty řadu let dobře fungují. Horší je to v Tichém oceánu a nejhorší v Indickém. Když si představíme to množství odpadků, které se řine do moře z velkých řek v Indii a Číně... Dále intenzivní rybolov a pytláctví. V Indonésii i na Srí Lance platí zákony na ochranu želv, ale pokud pláž nikdo nehlídá, přijdou sběrači vajec a výhodně je prodají. Poprvé jsem v Indonésii byla v roce 2010, v roce 2014 jsme tam založili naši neziskovou organizaci, a nikdy jsem se za tu dobu nesetkala s tím, že by někoho zatkl i dali do vězení. Na chvíli sice někoho zadrží, ale bez výraznějších sankcí ho hned pustí. Přitom za to může být až pět let ve vězení a v přepočtu 200 tisíc korun pokuta. Dalším problémem je klimatická změna. Hladina oceánu stoupá a ukrajuje pláže. Například

na ostrůvcích v oblasti Berau u Bornea nám naprosto reálně hrozí, že už brzy tam želvy nebudou mít kam vajíčka klásť.

A co cestovní ruch? Mluvili jsme o tom, že turisté mohou přispět k ochraně želv. Ale co nějaké negativní vlivy turismu?

Velkým problémem jsou hotely a turistické resorty na plážích, kam želvy chodí klásť vajíčka. Už jsme zmínili, že želvy vajíčka kladou na místo, kde se samy vylíhly. Jedna z přírodních rezervací na ochranu mořských želv je vyhlášena na ostrově Sangalaki u Bornea, dokonce tam působí i vládní ochránáři. A najednou si někdo usmyslel, že tam postaví resort – a dostal na to výjimku. Na té nejlepší části pláže, kam želvy nejvíce připlouvají. Viděla jsem, jak se to staví. Želvy tam pořád chodily a třeba zbořily rozestavěné dřevěné schody k resortu. Chodí tam už miliony let – a najednou pláž zabere nějaký hotel. Želvy se snaží bránit, ale samy to nezvládnou.

Sangalaki asi nebude jediný takový příklad...

Bohužel není. Dost katastrofickým příkladem je ostrov Derawan, který se nachází poblíž. Dříve tam byla jedna rybářská vesnice, jenže pak na pobřeží vyrostly hotely. Zajedno zabraly místo na pláži, zadruhé tam do noci hraje hudba, jsou tam diskotéky, pořádný ruch. Samozřejmě hotely v noci svítí, jenže bílé světlo želvám vadí. Například čerstvě vylíhlé želvičky podle světla poznávají, kde je moře. Měsícem a hvězdami ozářená hladina moře je světlejší než les za pláží. Pokud ale na pláži září hotel, dojdou malé želvy k němu místo do moře... Výsledkem je, že želvy se začaly bát na ostrov chodit. Na neobydlených ostrovech Bilang-bilangan a Mataha ročně naklade vajíčka 12 tisíc želv. Na Derawanu jich za celý loňský rok bylo 119. Tento obrovský rozdíl by bez zářících a hlučných resortů nebyl. Tady je důležité říct, že želvy si jen těžko najdou jiné místo na kladení vajíček. Některým se to podařit může, ale většinou to končí

tak, že vajíčka vypustí do moře, protože „porod“ nelze přerušit. Tam se samozřejmě nevylíhnou.

To zní dost beznadějně... Zkoušíte se s provozovateli resortů domluvit na alespoň nějakém kompromisním řešení?

Zkoušíme to, ale reakce zatím máme vlažné. Třeba přislíbí, že na svůj pozemek umístí informační tabuli, která bude říkat, jak by se měli návštěvníci chovat, případně, kde můžou v okolí navštívit dobré ochranné centrum, ale když jim pak do e-mailu pošlu konkrétní návrh té tabule, už neodpoví. Na Derawanu je ještě ten problém, že starosta je člen místní pytlácké mafie. Sice se nám edukační činností podařilo docílit toho, že až na výjimky ze stánků zmizely suvenýry ze želvoviny, ale pokud si někdo ochranu přírody nevezme za svou z vlastního přesvědčení, postihu se bát nemusí...

Dají se alespoň teoreticky chránit želvy v místech s vybudovanými resorty? Že by například upravily svůj režim – nepouštěly by v noci hlasitou hudbu, ztlumily světla...

Toto si dokážu představit, dokonce si na to můžou udělat reklamu. Zmínila jsem resort na Srí Lance. Už na svých webových stránkách se chlubí tím, že pomáhá přírodě. Zaměstnanec jeho ostrahy odborně přemisťuje želví vajíčka do bezpečí, aby je ukryl před pytláky – a to dělá v rámci své práce. Tento hotel určitě bude schopný světla ztlumit. Myslím, že je to dobrá strategie. Na světě je mnoho turistů, kteří si pro svou dovolenou rádi vyberou místo, které se k životnímu prostředí chová zodpovědně. Kde není všechno zabalené v plastu, kde se třídí odpad, kde bude uklizená pláž. A na té pláži jim můžou ukázat místa, kde jsou ukrytá želví vajíčka. Před líhnutím se písek začne trochu propadat, a tak zkušené oko pozná, kdy asi se malé želvičky vylíhnou, což může být také zajímavá atrakce. Ostatně toto už praktikují ochránáři na Lembatě. Na Facebook napíší, že brzy se želvičky vylíhnou, a místní se na to s oblibou chodí dívat. K tomu jim řeknou něco o životě želv, o jejich roli v ekosystému, například to, že karety právě jsou důležité pro korálové útesy a karety obrovské pak pečují o mořské louky, kde žijí drobné rybky.

Vaše organizace Chráníme mořské želvy platí ochránáře v Indonésii, na Srí Lance, dokonce jste říkala, že platíte za informaci o výskytu želvích vajíček. Kde na to sháníte peníze?

Peníze jdou kompletně z České republiky. Základem jsou dobrovolní dárci, kteří nám posílají stovku nebo dvě stovky měsíčně. Pomůže nám i padesátikoruna. Takto získáme asi 60 procent potřebných financí. Pak dělám přednášky ve školách nebo knihovnách – to je další zdroj příjmů. Občas někdo poskytne větší dar – třeba se nám stalo, že vybírali peníze na svatbě. Spolupracujeme i s jednou chráněnou dílnou, ve které lidé s handicapem vyrobí předměty s želví tematikou a část výtěžku z prodeje dostaneme my. Někdy se podaří i spolupráce s firmami, například nám pomáhá jedna firma prodávající sportovní oblečení.

Jak drahá ta ochrana želv vlastně je? Kolik peněz musíte každý měsíc vybrat?

Ted' aktuálně 120 tisíc korun měsíčně, žádná levná legrace to není. Jsem ale moc ráda, že už šestým rokem se nám daří tuto částku vybírat. Díky tomu mohou pracovat naši ochránáři v Berau u Bornea, ale i sedm ochránářů na ostrově Lembata, kde se za poslední dva roky ochrana rozšířila z jedné pláže na pět pláží. A nově tedy přibyla Srí Lanka. Z toho, že se pole naší působnosti rozšiřuje, mám radost, protože to znamená, že lidem není osud želv a životního prostředí vůbec lhostejný.

Ted' jste na mateřské dovolené. Jak se ochrana želv dá skloubit s péčí o roční dcerku?

No, těžko... Pracuji jen tehdy, když dcerka spí, a hodně věcí se snažím delegovat na jiné lidi. Jsou ale činnosti, které nikdo jiný než já udělat nemůže – například zkontrolovat účetnictví ochránářů nebo jejich práci na místě koordinovat. K tomu potřebujete znalost indonéštiny, kterou v naší organizaci mám jen já. Velkou oporou mi je můj muž. Díky ochraně želv jsme se poznali a našťástí to považuje za důležité téma. Takže když je potřeba, dcerku pohlídá. Nebo hlídají kamarádky, když mám přednášku. Prarodiče jsou bohužel zdaleka a ještě pracují.

Ochranu želv v Indonésii máte na starosti od roku 2014. Kolik želv jste za tu dobu zachránili?

Za dobu našeho působení se na plážích vylíhlo přes čtyři miliony želv. Ochranáři každou snůšku pečlivě zapisují, takže mají přesný přehled o tom, kolik vajíček se vylíhlo. Samozřejmě zdaleka ne všechny želvy se dožijí dospělosti. Odhaduji, že z těch čtyř milionů přežije asi deset tisíc. Na světě dnes žije asi 150 tisíc karet obrovských. Přírůstek deset tisíc želv je tedy výraznou posilou. Důležité je zdůraznit, že bez nás by se ty čtyři miliony želvích mláďat nevylíhly. Kdybychom pláže nehlídali, přišli by pytláci, kteří by všechny snůšky vybrali. Případně by hnízdo blízko moře zaplavila voda, pokud by ho naši ochránáři nepřenesli. ■

**Břeh ostrova Derawan.
Pro želvy už tu není místo...**

